

Život a dílo Miloše Knorra

LIBOR SVOBODA

V úterý 1. července tohoto roku, necelé tři měsíce před svými devadesátými narozeninami, zemřel v New Yorku jeden z posledních žijících aktivních účastníků československého druhého a třetího odboje, generálmajor ve výslužbě Miloš Knorr.¹ Skon jakékoliv významné osobnosti vždy vyvolá určitý mediální ohlas a na stránkách tisku a ve zprávách elektronických médií se objeví různé nekrology a připomenutí. Náš časopis se rozhodl jít poněkud jinou cestou a osobě generála Knorra namísto krátké vzpomínky věnovat delší stať, jež by nebyla jen „pouhým“ nekrologem, nýbrž i pokusem o určité shrnutí a zhodnocení jeho života a díla.²

Rodák ze Slezské Ostravy přišel na svět 20. září roku 1918. Rodina se však po ukončení první světové války přestěhovala na jih Moravy, do Ivančic, kde jeho otec Robert zastával místo ředitele národní školy. Po absolvování obecné školy nastoupil Miloš Knorr na ivančické gymnázium, které v roce 1936 zakončil ma-

turitou. Matka si přála, aby v souladu s její rodovou tradicí – pocházela z lékařské rodiny, její otec působil v době rusko-tureckých válek jako doktor v Turecku a na Kavkaze a strýc byl šéflékařem vítkovických železáren – studoval medicínu. Otcovým přáním však bylo, aby syn šel na vojnu. Profese vojáka z povolání se v časech

první republiky těšila ve společnosti podstatně větší vážnosti, než jsme tomu zvyklí dnes, a možnost stát se důstojníkem byla pro mnohé vynikající příležitostí k získání kýženého společenského statutu. Miloš Knorr se přiklonil na stranu otce a nastoupil k dragounům, což byla elita tehdejší armády.³

- 1 Literatura, z níž by mohl případný zájemce načerpat informace a podrobnosti o životě Miloše Knorra, není nijak rozsáhlá a v převážné míře se skládá z kratších publicistických prací a novinových a časopiseckých rozhovorů. Jedinou výjimkou je druhý díl rozsáhlé práce novináře a publicisty Karla Pacnera věnované dějinám československých zpravodajských služeb. K tomu srovnej PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách, díl II. 1946–1961*. Praha 2002. K tomu také BRDEČKOVÁ, Tereza: *Ještě jsem tady, rozhovory o životě, dějinách a stáří*. Česká televize, Praha 2005, s. 33–42; BRDEČKA, Jan: *Občané města Ivančic v zahraničním odboji 1939–1945*. Jižní Morava 2000; KRYSŤEK, A. J.: Případ dvojitého pohledu. *Rovnost* 30. 5. 1998; PACNER, Karel: Dočasný poručík Jeho Veličenstva. *Magazín MF Dnes* 4. 4. 1996; POLEDŇÁK, Petr: Portrét generála v. v. Miloše Knorra. *Xantypa*, listopad 1998, s. 92–97. Poslední rozhovor, alespoň pokud je mi známo, vedl s Milošem Knorrem v únoru letošního roku historik Pavel Paleček. Bohužel, rozhovor byl již poznamenán špatným zdravotním stavem pana generála.
- 2 Chci vyslovit vřelé poděkování novináři a publicistovi Karlu Pacnerovi za nezištné zapůjčení zápisů rozhovorů, které v polovině devadesátých let minulého století vedl s Milošem Knorrem a které pro mne byly při psaní tohoto článku neobyčejně cenným zdrojem informací. Viz *Rozhovory* 9. 5. a 26. 11. 1995, doplňky v NY – neautorizováno a přepis TV rozhovoru. Dále jen Pacner, rozhovory a Pacner, přepis TV.
- 3 Po více než šesti desítkách let, již jako starý muž, M. Knorr v rozhovoru s publicistkou Terezou Brdečkovou své tehdejší rozhodnutí vysvětloval, se sympatickou sebeironií a humorem, jako první krok k tomu, aby se stal v budoucnu vojenským atašé, a dodal, že jeho pohnutkou bylo mimo jiné i to, že dragouni nosili parádní uniformu, vysoké lakové boty a byli velmi elegantní. Viz BRDEČKOVÁ, T.: *Ještě jsem tady, rozhovory o životě, dějinách a stáří*, s. 34–35.

Miloš Knorr v necelých třiceti letech

Foto: ABS

V roce 1936 nejprve absolvoval základní vojenskou službu (v 6. dragounském pluku) a po jejím ukončení

začal v roce 1937 studovat Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě, kde patřil k nejlepším studentům – ze ško-

ly byl vyřazen v osudovém roce 1938 jako třetí v pořadí. Studoval v těžké době, politická a vnitřní situace Československa – první republika vstoupila do posledního roku své existence – byla velmi napjatá a většinu společnosti ovládal strach z válečného ohrožení. Podobně jako řadu dalších důstojníků, i jeho velice zasáhl podpis mnichovské dohody. Tou dobou byl důstojníkem Jezdeckého útvaru v Brně. S jejími důsledky se nikdy nesmířil a po okupaci zbytku Československa a vzniku protektorátu uvažoval o odchodu do zahraničí.

V říjnu roku 1939 utekl do zahraničí jeho nejlepší přítel a pozdější oběť komunistických represí René Černý. Poručík Miloše Knorra, který v té době pracoval v rodných Ivančicích jako obecní tajemník, zatkl gestapo. Spolu s dalšími důstojníky byl skoro až do Vánoc držen na brněnských vysokoškolských kolejích, které se po uzavření českých vysokých škol změnilo ve vězení.

Nedlouho po propuštění z vazby, 4. února 1940, uprchl z protektorátu. Přes Slovensko, Maďarsko, severní Afriku putoval do Francie. Koncem března 1940 byl umístěn do výcvikového tábora ve francouzském Agde u Béziers a posléze jmenován pobočným generálem Viesta, velitele 1. čs. divize ve Francii. Poté, co Německo v květnu 1940 napadlo Francii, byl spolu s ostatními příslušníky československé armády evakuován do Velké Británie, kde byl v červenci 1940 zařazen ke štábní rotě 1. čs. divize v Anglii.

Situace českých uprchlíků po evakuaci z Francie byla zvláštní, jelikož do Francie dorazili většinou důstojníci a jen minimum řadových vojáků a poddůstojníků, v důsledku čehož vznikaly jednotky složené takřka ze samých důstojníků. Naopak Britové a Francouzi trpěli opačným problémem, nedostatkem důstojníků. Z těchto důvodů si nejen britská, ale i další spojenecké armády „vypůjčily“ některé důstojníky od armády československé.

Jedním z nich byl i jazykově velmi dobře disponovaný Miloš Knorr, jenž byl v roce 1943 přidělen k předzvědnému pluku 43. britské divize v Eastbourne v jižní Anglii ve funkci velitele čety a zpravodajského důstojníka. Jako „zapůjčený“ důstojník byl Knorr nespokojen, chtěl jít bojovat proti nacistickému Německu, a proto neustále žádal své nadřízené o převelení k bojové jednotce, bez ohledu na místo její dislokace. Všechny jeho žádosti však byly zamítnuty.⁴

V červnu 1944 se válečného nasazení přece jen dočkal, neboť jeho pluk se zúčastnil druhé invazní vlny do Normandie. Kvůli špatnému počasí a rozbouranému moři však jejich loď nemohla přistát a posádka musela čekat pět dnů na moři před přístavem Le Havre, několik kilometrů od normandské vesnice Ouistreham.⁵ 24. června 1944 dostal kapitán rozkaz, aby se vojáci 43. předzvědného pluku vyloďili. Jakmile loď vytáhla kotvy a zapnula motory, nastal výbuch, plavidlo se rozlomilo a zadní část, v níž byla většina vojáků, se začala pomalu potápět. Na lodi vypukl požár a všichni se museli rychle evakuovat. Z téměř 600 mužů jich 180 zahynulo a dalších 150 bylo zraněno a evakuováno do Velké Británie. Miloš Knorr byl jediný Čech, který se zúčastnil druhé vlny invaze (v první vlně nebyl Čech ani jeden a ve třetí dva).

Po reorganizaci pluku, která následovala po námořní katastrofě, se přišlo na to, že Knorrova účast na invazi byla fakticky nezákonná, protože českoslovenští důstojníci byli k britským a francouzským jednotkám přiděleni pouze pro službu na území Velké Británie a nesměli se účastnit bojových akcí v těchto armádách. Bylo proto rozhodnuto, že se musí vrátit do Anglie. Hrozilo, že jeho sen účast-

nit se bojových operací proti Německu skončí dříve, než začal.

Z nemilé situace mu pomohl velitel jeho divize, jenž byl kdysi královským pobočníkem. Vzpomněl si na starý a v té době již dávno nepoužívaný zákon z doby zlaté éry britského impéria, jenž při splnění zvláštních podmínek umožňoval cizincům službu v britské armádě. Na základě tohoto zákona byl Miloš Knorr ustanoven *dočasným poručíkem Jeho královského Veličenstva po dobu války a bez nároku na plat*, jak zněla formulace z 19. století, která mu umožnila stát se prozatímním britským důstojníkem a za účast v bojích být dokonce vyznamenán Řádem britského impéria a několika dalšími řády a vyznamenáními. Jako dočasný poručík pak se svým předzvědným plukem prošel Francií, Belgií a Holandskem až do oblasti Bremerhavenu mezi Brémami a Hamburkem, kde jej, již jako kapitána, zastihl konec války.

Když se britský štáb 6. května 1945 dozvěděl, že v Praze vypuklo povstání, zavolal si kapitána Knorra britský velící generál a řekl mu, ať jede do Prahy a zůstane tam, dokud bude potřeba. Na cestu dostal džíp. Průjezd rozbombardovaným a válkou zničeným Německem však nebyl zcela snadný, takže do Prahy dorazil až po povstání, 12. května 1945.⁶

Po trvalém návratu do Československa si začal užívat života a všeho, co mu bylo během války odepřeno. Se svým velkým přítelem Reném Černým založili a vedli Klub spojeneckých důstojníků a společně studovali Vysokou školu válečnou v Praze. Stejně jako v Hranicích, i nyní Knorr studoval s vynikajícím prospěchem. Školu ukončil jako druhý nejlepší a v roce 1947 zde začal působit jako pomocný profesor všeobecné taktiky.

Vedli bohatý společenský život a vývoj politické situace v zemi šel mimo ně. Podle svých slov se tehdy vlastně o politiku ani příliš nezajímal a vůbec nepočítal s tím, že by se k moci mohli dostat komunisté.⁷

Únor 1948 pro něho tedy byl nečekaným a nemilým překvapením. Jako voják západní armády pocítil politické změny takřka okamžitě poté, co se moci chopili komunisté. Těsně před únorem 1948 dostal záškrť a byl hospitalizován. Propustili ho několik dnů po převratu. Po návratu z nemocnice již pro něho na škole nebylo místo. Odstraňování důstojníků západních armád právě začínalo a většina z nich byla ze školy propuštěna. Vyhozov dostal i velitel školy generál Alois Liška, bývalý velitel československé obrněné brigády.

Major Knorr byl 15. března 1948 odvelen ke 12. tankové brigádě ve Šternberku jako velitel tankového praporu. Bylo mu jasné, že ani v této funkci dlouho nezůstane a že vyhlídky na zlepšení situace jsou fakticky nulové, protože komunisté budou u moci delší dobu. Věděl, že zde nemůže zůstat, a začal se proto připravovat na opuštění republiky.

Dobře si uvědomoval, že ilegální přechod hranice není nic jednoduchého a podniknout ho sám, bez pomoci někoho dalšího, kdo zná poměry na hranicích, může být velmi riskantní. Ještě před válkou se v Ivančicích kamarádil s Miroslavem Muchou, který po okupaci českých zemí stejně jako on odešel do zahraničí a později zahynul jako letec RAF v Anglii. Miroslav měl staršího bratra Františka, jehož Miloš Knorr také velice dobře znal. Byl vystudovaným právníkem a nutno dodat i předúnorovým členem KSČ, jenž po válce nastoupil ke Státní bezpečnosti.

4 BRDEČKOVÁ, T.: *Ještě jsem tady, rozhovory o životě, dějinách a stáří*, s. 36–37; POLEDŇÁK, P.: *Portrét generála v. v. Miloše Knorra*, s. 93–94.

5 Sluší se dodat, že údaje o délce čekání na volném moři se různí. V rozhovoru s Karlem Pacnerem M. Knorr tvrdí, že čekali pět dnů, Tereze Brdečkové říkal, že to byly dny tři, a Petru Poledňákovi uvedl jeden týden. Viz cit. díla.

6 Pacner, rozhovory.

7 BRDEČKOVÁ, T.: *Ještě jsem tady, rozhovory o životě, dějinách a stáří*, s. 37.

V roce 1948 zastával dr. František Mucha funkci přednosta Oblastní úřadovny Státní bezpečnosti ve Znojme. Knorr, který od počátku plánoval útěk za hranice společně se svým přítelem majorem Reném Černým, se vydal právě za Františkem Muchou a požádal jej, aby je oba převedl i s Černého snoubenkou.⁸ Současně navázal kontakt se zástupcem amerického vojenského atašé, který mu slíbil, že mu přepraví osobní věci do Vídně. Dohodli se také, že až Knorr dorazí do Vídně, může se přihlásit na americkém velvyslanectví, kde už se o něho postarají.

Černý, který nechtěl za žádnou cenu odjet bez své snoubenky, nehodlal spolehat na Muchu a začal organizovat přechod za pomoci jiného převaděče. Podplatil celníky, kteří jim měli umožnit přejet automobilem moravsko-rakouské hranice po nějaké osamělé polní cestě. Knorrovi se tato varianta příliš nezdála. Zdála se mu velmi riskantní, ve hře bylo hodně podplacených, nápadný automobil a přes hranice mělo jít víc lidí než oni dva a Černého snoubenka, počítalo se totiž ještě s jedním párem. Nakonec však s plánem Černého souhlasil. Jako termín odchodu byl stanoven 1. květen 1948, kdy se měli sejít ve Znojme.

Politická situace v Československu se zatím stále zhoršovala. Komunisté velmi rychle upevňovali svou moc a jednotlivé instituce stále více dostávaly pod svoji kontrolu. Po první vlně čistek, která následovala hned po únorovém převratu, proběhla v armádě koncem dubna 1948 druhá vlna. Jedním z vyhozených důstojníků byl i náčelník štábu Knorrovovy brigády a na uvolněné místo byl 29. dubna 1948 paradoxně navržen právě Knorr. Na námitky, že tuto funkci nemůže vykonávat, protože je politicky nespolehlivý, mu bylo řečeno,

že o to se nemá starat. Podmínkou ovšem byl vstup do KSČ. Velitelova nabídka uvedla Knorra do rozpaků. Jelikož na sebe nechtěl poutat pozornost, vyvolat u velitele podezření a ohrozit tak již naplánovaný útěk, neodpověděl mu na jeho návrh ani ano, ani ne a řekl, že si vše musí do pondělí 3. května ještě rozvážit. Věděl, že pokud vše vyjde podle plánu, bude tou dobou již v Rakousku.

V sobotu 1. května odjel do Znojma, kde měl odpoledne schůzku s Reném Černým. Do Znojma však přijel později, než bylo dohodnuto, a na smluveném místě již na něho nikdo nečekal. Pozdní příchod byl jeho štěstím. Pokud by šel s ostatními, byl by ani ne hodinu po příjezdu do Znojma zadržán na hranicích příslušníky OBZ (Obranného zpravodajství), kteří se o jejich cestě dozvěděli od jednoho z podplacených celníků. Následující noc strávil u velitele znojemské StB Muchy doma a připravoval se na ztřešší přechod. Druhý den ráno ho Mucha odvezl k Dyji na hranice, kde na ně již čekal Muchův agent, jenž s uprchlým důstojníkem přebrodiv řeku a dovedl ho do hájovny na rakouské straně hranice.

Úspěšný přechod československé hranice neznamenal, že už je v bezpečí. Rakouský Weinviertel sousedící s jižní Moravou byl součástí sovětské okupační zóny v Rakousku a na cestě do svobodného světa, což byla v tomto případě okupační pásma západních států v rozdělené Vídni, musel překonat ještě bezmála šedesát kilometrů. Průchod sovětským okupačním pásmem do Vídně byl velice nebezpečný, sovětské vojenské hlídky a agenti sovětských tajných služeb, ale i četní spolupracovníci a udavači, které měly sovětské okupační orgány mezi místním obyvatelstvem, vytvářeli síť, do níž se

chytilo mnoho různých uprchlíků. Případů, kdy rakouští celníci a příslušníci policie a četnictva zadrželi uprchlíky z Československa i jiných států a následně je předali Sovětům, kteří je poté, co je „vytěžili“, vydali československým orgánům, není málo a je to jedna z temných, málo známých a takřka neprobádaných kapitol česko-rakouských vztahů po druhé světové válce. Knorr také musel předpokládat, že vzhledem k relativní blízkosti bude na rakouském území operovat i mnoho agentů československých zpravodajských služeb, zejména OBZ, jež byla v tomto směru velmi agilní.

Pomocí šilinků a svého britského vojenského průkazu Knorr přemluvil hajného, aby mu pomohl, aby zavola do Vídně na americkou ambasádu a nechal ho u sebe, než si pro něho přijedou a odvedou ho pryč. V hájovně zůstal jen jeden den. V pondělí 3. května 1948 pro něho z Vídně přijela zvláštní skupinka, muž a žena s kojencem v náruči. Měli s sebou několik lahví whisky a pro Knorra padělaný rakouský osobní průkaz. U první sovětské kontroly pochopil, proč to všechno. Jakmile ruský voják začal prohlížet jeho průkaz, paní štípala dítě a to se rozplakalo. Ruští vojáci se většinou nechali dětským pláčem obměkčit, zvláště když k tomu ještě dostali láhev whisky. Takto projeli celkem pěti kontrolami až do Vídně. Útěk se zdařil. Miloš Knorr však v Rakousku zůstat nechtěl a ihned požádal o britské vízum.⁹

Druhý den po svém příchodu do Vídně šel na americkou ambasádu a k CIC (Counter Intelligence Corps), kde už o něm věděli a ubytovali jej ve svém hotelu. Poněvadž vyřizování víza mělo trvat delší dobu, Američané jej požádali, aby jim zatím pomáhal třídit a prověřovat uprchlíky a za-

8 Pacner, rozhovory. Rovněž POLEDŇÁK, P.: *Portrét generála v. v. Miloše Knorra*, s. 96. František Mucha, nar. 1906, k StB nastoupil v roce 1945. za několik let po převratu odešel od SNB a byl zaměstnán na Městském národním výboru v Brně. Viz Archiv bezpečnostních složek Praha (Kanice u Brna), kartotéka osobních karet.

9 Pacner, rozhovory; POLEDŇÁK, P.: *Portrét generála v. v. Miloše Knorra*, s. 95–96.

Přísně tajné

K N O R R M i l o š,

alias P E T R - G R I M M - F I S C H E R - G R E G O R Y.

narozen - 20.zář 1918 v Ostravě,
národnost - česká,
škol.vzděl. - gymnasium s maturitou,
voj.vzděl. - vojenská akademie Hranice,
zam.do r.1948 - náčelník štábu 12.tank.brig.
současné zam. - kádrový příslušník CIC Rakousko,
třídní původ - syn učitele,
posled.bydli - Ivančice u Brna, Kounická 43/III.

POPIS OSOBY:

střední postavy, vysoký 170 cm, štíhlý, tmavokaštanové vlasy, nazad česaný, bezvousý, obličej hubený-podlouhý, černé znaménko velikosti čočky na čele, hnědé oči, úzký špičatý nos, rty tenké, hovoří česky, německy a anglicky, formuluje řeč a hovoří spisovým jazykem.

DOBA ILLEGÁLNÍHO ODCHODU DO ZAHRANIČÍ:

2. května 1948 !

řizovat jejich odchod do amerického pásma. Uprchlíků z Československa přicházelo do Vídně takové množství, že si s nimi americké úřady nevěděly rady, a proto potřebovaly spolehlivého člověka, který by byl schopen se s nově příchozími domluvit.

Zvládat obrovský nápor bylo nad síly pracovníků Knorrova oddělení. V některých dnech museli odbavovat až několik desítek uprchlíků a na jejich důkladnou prověrku mnoho času nezbyvalo. Bylo to do jisté míry riskantní, mezi tisíci uprchlíků bylo nepochybně velké množství agentů a spolupracovníků tajných služeb celého čerstvě zformovaného tábora „lidově demokratických“ zemí a možnost jejich dopadení byla v této fázi (později se situace přece jen o něco zlepšila) velice nízká. V tomto případě postupovali Američané pragmaticky. Vídeň zasažená válkou a navíc rozdělená do několika okupačních sektorů mohla tři roky po konci války jen s obtížemi vstřebat takové množství nových lidí. Chtěli však zároveň pomoci – většina lidí, kteří se ocitli ve Vídni, nespolečně pracovala s komunistickými tajnými službami a držet je ve městě bylo zbytečné. Určujícím faktorem tak byla snaha dostat uprchlíky co nejrychleji z Vídně do amerického okupačního pásma v Rakousku a Německu, a to i za cenu, že s nimi spolupracovníci a nepřátelští agenti.

Vedle prověrek uprchlíků pro ně Knorr sháněl i ubytování a měl na starosti také organizaci přechodů mezi sovětským a americkým okupačním pásmem. Zatímco obyčejné lidi převáděli spolupracovníci, ty, na kterých měli Američané zvláštní zájem, vybavovali falešnými rakouskými osobními průkazy, do nichž pak Knorr a jeho lidé dávali fotografie. Američané průkazy dostávali přímo od rakouské policie a poté, co se tyto osoby podařilo převézt sovětským okupačním pásmem, vraceli je Rakušanům. Za dva měsíce, po které Miloš Knorr pracoval pro CIC Vídeň, se ve spolupráci s rakouskou policií podařilo z Vídně do amerického pásma v Rakousku přesunout stovky uprchlíků.

Po dvou měsících pobytu v Rakousku on sám dostal britské vízum a chystal se na odlet do Anglie. Američané sice chtěli, aby zůstal, a dokonce mu nabízeli, aby se v případě, že se mu na ostrovech nebude líbit, beze všeho vrátil zpátky do Vídně do jejich služeb. Knorr se však přemluvit nenechal, chtěl do Anglie, na kterou měl ještě z doby války dobré vzpomínky a měl zde i řadu známých z doby své vojenské služby v britské armádě. Vůbec nepočítal s tím, že by se v dohledné době vrátil na kontinent.

Ukázalo se, že najít v Anglii vhodné zaměstnání nebude jednoduché. Země se od války ještě nevzpamatovala a poměry zde byly jen o málo lepší než ve zbytku Evropy. Miloš Knorr se proto rozhodl kontaktovat představitele československého exilu včetně válečného ministra obrany československé vlády v Anglii a toho času, v roce 1948, nejvyššího vojenského exilového činitele, generála Sergeje Ingra. Ten mu vřele doporučil, aby se vrátil ke spolupráci s Američany, když o něj tolik stojí, a požádal jej, aby neprodleně odjel do Vídně, kde je zapotřebí jeho vědomostí a schopností. Poté mu důvěrně sdělil, že připravují založení skupin zpravodajců složených z bývalých československých občanů a emigrantů při britské, francouzské a americké vládě. Zatímco s Francouzi a Brity probíhala jednání relativně bez větších komplikací, nejvíce problémů mělo být podle Ingra právě s Američany, kteří nebyli příliš nakloněni tomu, aby pod jejich krytím působily polosamostatné útvary řízené československým exilovým vedením. Pro úspěšné zakončení této akce by proto bylo výborné, kdyby měli Čechoslováci u Američanů spolehlivé lidi, na které by se pak při jednání o podobě a detailech spolupráce dalo poukazovat. Knorrovo působení v amerických službách by bylo právě takovou věcí, jež by mohla ulehčit vyjednávání. Ingrovo přemlouvání na Knorra zapůsobilo a on se rozhodl vrátit zpátky. Na americkém velvyslanectví mu zařídili přelet vojenským letadlem do německého Wies-

badenu a odtud do Vídně, kam přiletěl před Vánoce roku 1948.

Nastoupil znovu do služby u CIC ve Vídni a téměř tři roky tam dělal práci, která se v zásadě nelišila od toho, čím se zabýval celé léto 1948. Příliv uprchlíků z Východu neustával a bylo nutné alespoň zhruba rozlišit, co jsou zač, a zjistit, kam směřují, co vlastně od exilu očekávají, a pak se o ně postarat a dostat je pryč z Vídně. Dle dobových svědectví přišlo někdy za jeden den 20 až 30 uprchlíků, které zpravidla nechali několik dnů přespat v tzv. save-housech, což byly byty pronajaté od rakouských občanů nebo ubytovny charitativních spolků a organizací.

Jednou z činností Knorrovy skupiny bylo i zjišťování a odhalování nepřátelských agentů infiltrovaných v mase uprchlíků. Knorr a ještě několik dalších lidí účtečně vyslyšeli a snažili se získat informace týkající se ostrahy československé státní hranice, bezpečnostní, politické a hospodářské situace v Československu apod. Svědectví z této doby však dokládají, že se tehdy ve Vídni žádné skutečné výzvědné zpravodajství neprovozovalo.

Někdy sice uprchlíci přinášeli zajímavé informace, ale většinou to byly zprávy povšechného charakteru, které dokreslovaly situaci v ČSR a jejichž zpravodajská hodnota byla minimální. Není také pochyb, že mezi příchozími byli i českoslovenští či jiní agenti, to se však nedalo odhalit při jednom krátkém výslechu. Na víc nebyl čas a ani lidé, a tak je všechny posílali dál. Dle Knorra se drželi jediné zásady, že není důležité odhalit agenta – to bylo často obtížné –, ale mnohem důležitější je dostat všechny lidi do bezpečí, převést je rychle pryč do amerického okupačního pásma.

Převádění uprchlíků byla logisticky velice náročná a mimořádně riskantní záležitost. Nejen pro uprchlíky, ale i pro samotné organizátory. Poněvadž se muselo jezdit přes sovětské okupační pásmo, používalo se

různých metod a způsobů. Obě hlavní rakouské politické strany, lidová a sociálnědemokratická, zprostředkovávaly styk s rakouskou policií, jež jim pravidelně předávala menší množství pravých osobních, nevyplněných průkazů, do kterých pak Knorr a spol. zapisovali falešná rakouská jména. Každou skupinu, která jela vlakem nebo autobusem, provázal průvodce – z důvodů bezpečnosti a také proto, aby přivezl průkazy zpátky. Většinou je posílali vlakem do stanic před hranicemi pásma, nikoliv samozřejmě do posledních. Tam uprchlíci vystoupili a za pomoci průvodce tajně pěšky přecházeli hranice.

Na finanční pokrytí těchto akcí dostával Knorr peníze od Američanů. Celá operace bývala leckdy velice zdoluhavá, musela se dát nejprve dohromady skupina, sehnat převaděč, dokumenty apod. Bohužel, někteří uprchlíci nevydrželi čekat na vyřízení všech náležitostí a o průchod sovětským okupačním pásmem se pokoušeli na vlastní pěst. Mnoho z nich pak Rusové chytili, což v horším případě znamenalo, že je odvezou do SSSR, v lepším navrácení do Československa.

Nijak výjimečné nebyly ani únosy uprchlíků zpátky do Československa. Vídeň, ležící nedaleko československých a maďarských státních hranic, rozdělená na čtyři zóny a obklopená sovětským okupačním pásmem, byla ideálním prostředím pro působení různých tajných služeb komunistických zemí, s nimiž navíc spolupracovala i řada místních obyvatel. Vyskytly se však i případy, kdy pro Rusy za peníze pracovali i příslušníci ozbrojených sil západních států. Známý je případ skupiny amerických vojenských policistů, kteří za úplatu předávali Rusům uprchlíky. Samostatnou kapitolu tvořily předem připravené a nezdělané dlouho plánované únosy osob, na kterých měli komunisté z nějakých důvodů mimořádný zájem. Především šlo o osoby, které se v exilu jakýmkoliv způsobem aktivně zapojily do boje proti jejich vládě v Československu, lhostejno,

zda se jednalo o politické aktivisty, novináře či pracovníky zahraničních organizací. Snad nejznámějším únosem z Rakouska, který provedla československá Státní bezpečnost, byl únos bývalého československého ministra Bohumila Laušmana. Takovýchto únosů, neboli tzv. odluk, jak je oficiálně označovala StB, však bylo mnohem více a jejich oběti byly v Československu odsouzeny k vysokým trestům včetně trestů absolutních.

Vzhledem ke svému působení v exilu byl i Miloš Knorr nepochybně potenciálním cílem takového únosu. Ohrožen byl jak on, tak členové jeho rodiny, jež zůstala v Československu. Po celou dobu svého pobytu ve Vídni užíval z konspiračních důvodů krycí jméno Mr. Peter, někdy major Peter, a dostal také americký průkaz na jméno George Campbell a dva osobní průkazy rakouské. Kdykoliv musel opustit Vídeň a jet do amerického pásma Rakouska, obdržel americkou uniformu a průkaz vystavený na jeho krycí jméno, aby mohl bezpečně přejít sovětské pásmo.

V roce 1951 nastala v životě Miloše Knorra velká změna. Byl převelen do Německa ke skupině generála Františka Moravce. Skončila tak jedna etapa jeho působení v amerických službách. Jestliže do této doby bylo jeho hlavní starostí pomáhat uprchlíkům a zpravodajské aktivity tvořily jen jednu, a to ještě celkem nevýznamnou složku jeho činnosti, po příchodu k Moravcovi se náplň jeho práce radikálně proměnila a Knorr se stal aktivním účastníkem československého protikomunistického odboje.

Na přelomu čtyřicátých a padesátých let minulého století panovaly obavy, že se obrovské napětí mezi Sovětským svazem a jeho satelity na straně jedné a západními státy v čele s USA na straně druhé zvrhne v válku studené války horkou. Přibližně do let 1950–1952 se reálně počítalo s vojenským konfliktem mezi oběma bloky a obě strany se na očekávanou válku připravovaly. Vzhledem k okolnostem je celkem logické, že větší část československých exilových předsta-

vitelů, zejména těch, kteří před svým odchodem na Západ působili v ozbrojených složkách, očekávala budoucí konflikt s určitou dychtivostí a snažila se na něj připravit. Ve spolupráci s armádami a tajnými službami vítězných mocností, zpočátku ale i na vlastní zodpovědnost, vyvíjeli aktivní činnost proti stávajícímu komunistickému režimu v Československu s cílem jeho destrukce a svržení. Organizovali práci zvláštních skupin podřízených Američanům, Britům či Francouzům, které na československé území vysílaly tzv. agenty-chodce, což byli lidé rekrutovaní z příslušníků československého poúnorového exilu, kteří přecházeli hranice a plnili na československém území zpravodajské úkoly různého charakteru. Zjišťovali počty a rozmístění vojenských a policejních posádek, stav komunikací, letišť, průmyslu, připravovali převody osob, zakládali a organizovali zpravodajské sítě, mrtvé a živé schránky apod.

Jednou z nich byla i skupina Františka Moravce, založená na přelomu let 1949 a 1950, která pracovala pro Američany. Počet členů skupiny se samozřejmě měnil podle okolností a během její existence se v ní vystřídala celá řada známých osobností zahraničního protikomunistického odboje, např. Antonín Bartoš a manžel popravené Milady Horákové, Dr. Horák. V době Knorrova působení v letech 1951–1955 bylo ve skupině cca 10–20 agentů-chodců, necelých dvacet lidí pracovalo na štábu.

Na rozdíl od Britů a Francouzů, kteří měli snahu spíše koncentrovat činnost emigrantů pod jedno velení, existovalo u Američanů skupin několik. Vedle Moravcovy to byla např. skupina plukovníka Jaroslava Kašpara-Pátého, Františka Bogataje, o něco dříve skupina bratří Šedů a několik dalších. Všechny byly samostatné, každá z nich vysílala přes hranice vlastní agenty a nezávisle na druhých organizovala i ostatní akce. I když měly relativně rozsáhlou vnitřní autonomii, působili v každé z těchto skupin vedle Čechů i Američané,

*Dobový popisek pod fotografií: „Bohumil Laušman vypovídá o zločinech zrádců národa poté, co se vrátil ze zahraničí.“
Ve skutečnosti byl ovšem Laušman (upravo) unesen Státní bezpečností.*

Foto: ČTK

kteří se podíleli na jejím řízení a plnili zde funkci jakéhosi kontrolního orgánu. Jako celek všechny skupiny podléhaly plukovníku Charlesi Katkovi, jenž je řídil a koordinoval. Přestože fungovaly pod jedním velením, jednotlivé „československé skupiny“ u CIC, případně CIA, příliš nespoupracovaly, dá se dokonce říci, že mezi nimi panovala určitá rivalita a žárlivost a jejich velitelé si také někdy vzájemně přebírali schopné agenty.¹⁰

Miloš Knorr zastával v hierarchii Moravcovy skupiny vysoké postavení. Byl vedoucím operativy (před jeho příchodem tato funkce nebyla vůbec ob-

sazena) a vedle toho měl na starosti i finance, to znamená, že rozdělával peníze na jednotlivé akce. Po svém příchodu k Moravcovi jezdil ještě nějaký čas do Vídně, kde organizoval podpůrnou síť pro agenty (ubytování, falešné doklady apod.), kteří přecházeli přes Rakousko, a řídil odtud i některé operace. Po čase Vídeň nadobro opustil a všechny akce řídil z Německa.

Kolem roku 1953 již bylo jasné, že třetí světová válka v dohledné době nevypukne. Místo ní přišel dlouhletý ozbrojený smír. Všechny zpravodajské aktivity, prováděné v očekávání brzkého válečného konfliktu, byly po-

stupně redukovány a zpravodajství začalo přecházet na jiné způsoby práce. To byl i začátek konce agentů-chodců, jejichž vysílání na Východ stále více ztěžovaly i změny v ostraze československé hranice se západními státy. Moravec proto později posílal své agenty ze západního Berlína.

Stávajícího politického vývoje si byl dobře vědom i Miloš Knorr. Ještě několik let po odchodu do exilu se domníval, že se do tří, maximálně pěti let vrátí domů. Tato naděje se však stále více vzdalovala a on musel řešit, co dál. Nedlouho poté, co byl Moravec v roce 1954 z vedení skupiny odvolán,

¹⁰ Pacner, rozhovory; Pacner, přepis TV.

79

168

- 5 -

Úsek potoka Gersprenz - kam chodí MORAVEC na ryby.

naváděcí pláněk

Darmstadt
asi 17 km

Frankfurt asi 28 km

DIEBURG

Aschaffenburg
asi 22 km

Gross Umstadt

DETAIL

MÜMLING GRUMBACH
malá vesnice

HÖCHST IN ODENWALD

Mümling Grumbach
úsek terenu kde chytá
MORAVEC ryby.

mlýn

jez a sta-
vidlo

úsek chytání
ryb.

Michelstadt

Michelstadt

Zájem StB o aktivity Knorrova šéfa Františka Moravce dokumentuje i pláněk místa, kam chodil Moravec rybařit Foto: ABS

Prezident republiky Václav Havel povýšil 8. 5. 1995 generála Knorra do hodnosti generálmajora

Foto: ČTK

si Knorr podal žádost o odchod ze služby, a protože v Evropě zůstat nechtěl, zažádal současně i o americké vízum, které získal v létě roku 1955.

Příletem do USA v roce 1955 pro něho začíná zcela nová životní etapa. Jeho činnost ve zpravodajských službách USA a v protikomunistickém odboji skončila a on sám neměl nejmenší zájem v této kariéře pokračovat. Musel si najít civilní povolání. Nebyl již žádný mladík, bylo mu 37 let a prakticky celý svůj dosavadní aktivní život strávil ve vojenské uniformě. O to komplikovanější pro něj byla nová životní situace. Avšak i v této zkoušce dokázal obstát na výbornou. Po příchodu do USA začal pracovat u velké zajišťovny (zajišťuje pojišťovny) Insurence Company of North Ame-

rica a po několika letech se vypracoval na místo ředitele evropského zastoupení v Haagu. Za 26 let své kariéry byl patnáctkrát ředitelem evropské pobočky. Založil a po tři léta vedl pobočku kanadskou a dva roky pobočku v New Yorku. V roce 1981 odešel do penze jako senior viceprezident společnosti pro zpětné zajištění INP Re a od roku 1982 působil jako poradce několika společností a byl členem několika správních rad. Do vlasti přijel poprvé až v roce 1991 a od té doby až do své nedávné smrti jezdil do Československa, respektive České republiky pravidelně.

Nejvíce, i když samozřejmě až po změně režimu v roce 1989, byla doposud oceněna jeho činnost za druhé světové války. Československá

obec legionářská jej za významný podíl v boji za národní osvobození navrhla do hodnosti generálmajora ve výslužbě. Prezident republiky Václav Havel mu ji udělil při slavnostním aktu 8. května 1995.

Knorr osobně si velice cenil svých úspěchů v „civilní“ a z hlediska kariéry vlastně i nejdelší etapě svého života, kdy se jako exulant dokázal prosadit i v tak tvrdém a konkurenčním prostředí kladoucím silný důraz na individuální úspěch, jakým je americká společnost. Nezbyvá než souhlasit, ne každý v této těžké životní zkoušce obstál tak dobře, jak se to povedlo právě jemu.

Ke svému působení v Německu a v Rakousku ve čtyřicátých a padesátých letech minulého století se

Miloš Knorr s manželkou Betty Lee se ještě v únoru bavili na plese v Rockefeller Centre v New Yorku Foto: archiv Paula Palečka

oproti tomu stavěl značně rezervovaně. Nejvíce si považoval toho, jak ve Vídni pomáhal uprchlíkům. Pomohl získat svobodu stovkám, spíše však tisícům lidí a ulehčil jim začátky života v exilu. Na práci u Moravce se však snažil zapomenout, vrátil se k ní jen se značným sebezapřením a podle svých vyjádření z posledních let života toto údobí prakticky vytěsnil ze svého vědomí. Jak prohlásil v rozhovoru s Karlem Pacnerem: *Měl jsem v životě úspěch v mnoha věcech, ale nemohu to říct o práci u Moravce. Činnost Moravcovy skupiny nebyla moc úspěšná. Nevím, jestli vůbec anebo nakolik zprávy*

*našich agentů ovlivnily Američany. Tady mám obavy. Ani se tím, že jsem tam byl, nechci moc chlubit.*¹¹ Není zde dostatek prostoru a ani není hlavním cílem tohoto článku rozebírat činnost a působení agentů-chodců a efektivitu skupin včetně skupiny Moravcovy, jež je do budoucna velkým úkolem historického bádání. Ať již však bude toto hodnocení jakékoliv, je nesporné, že působení agentů-chodců, těchto pěšáků první a nejhorší fáze studené války, a jejich řídicích a vysílajících orgánů bylo jedním z projevů československého protikomunistického od-

boje. Miloš Knorr byl na sklonku čtyřicátých a v první polovině padesátých let 20. století jeho významnou součástí a bez ohledu na své skeptické názory a svá kritická hodnocení i jednou z jeho předních osobností, za což mu po právu patří naše uznání.

Odešel statečný a odvážný člověk, jemuž se podařilo prožít bohatý a pestrý život, v některých životních fázích pestřejší a napínavější, než by si možná sám přál. Dosáhl mnoha úspěchů, ale, jak již to v životě bývá, i neúspěchů, se všemi problémy a nástrahami se však dokázal vypořádat obdivuhodným a čestným způsobem. pd

11 Pacner, rozhovory; Pacner, přepis TV.